

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistalenne.

**To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:**

Äimälä, A-M., Mettälä, M., Botha, E. & Tuomi, J. 2017. Kukkasista ja mehiläisistä; kirjastoautosta kännykään - Selite-kirjaston kehittäminen milleniaaleille. Teoksessa. Tuomi, J., Joronen, K. & Huhdanpää, A. 2017 (toim.) Taito2017: Oivaltamisen iloa. Tampere: Tampereen ammattikorkeakoulu. Tampereen ammattikorkeakoulun julkaisuja, 325-332.

URL: <http://julkaisut.tamk.fi/PDF-tiedostot-web/Muut/Taito2017-oivaltamisen-iloa.pdf>

## 8.7 KUKKASISTA JA MEHILÄISISTÄ; KIRJASTOASTA KÄNNYKKÄÄN – SELITE-KIRJASTON KEHITTÄMINEN MILLENNIAALEILLE

*Äimälä Anna-Mari, THM, kättilötyön lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu*

*Mettälä Marika, TtM, kättilötyön lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu*

*Botha Elina, TtM, kättilötyön lehtori, Tampereen ammattikorkeakoulu*

*Tuomi Jouni, FT, yliopettaja, terveyden edistäminen, Tampereen ammattikorkeakoulu*

### Johdanto

**T**AMPEREEN AMMATTIKORKEAKOULUN ja Tampereen yliopistosairaalan yhteistyössä toteuttamassa ViVa – Viisaat valinnat hankkeessa: Terve raskaus, normaali synnytys: tietoa, tukea ja ohjausta perheen terveeseen elämäntapaan, on luvattu viedä SELI eli seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävää tietoa sinne, missä asiakkaat ovat. Projektin alkumetreillä selvisi, että hedelmällisessä iässä olevat käyttävät älylaitteita ensisijaisena tiedonlähteenään.

Hanketta ohjasi THL:n ilmaisema huoli siitä, että Suomessa hedelmällisyysterveyttä, tervettä raskautta ja normaalia synnytystä edistävä tieto ei saavuta tasavertaisesti asiakkaita. Erilaisista syistä osa väestöstä syrjäytyy, eikä saa tarvitsemaansa tietoa. Hankkeen kohderyhmien analyysin pohjalta lähdettiin luomaan ”kansan kirjastoa”, joka on kaikkien saavutettavissa, ilmainen, luotettava, aina auki ja sijaitsee asiakkaan älypuhelimessa. Viva.

tamk.fi:stä muotoutui tämä kansan kirjasto. ViVa-hanketta rahoittaa Sosiaali- ja terveysministeriö, Terveyden edistämisen määrärahaista vuosina 2015–2017.

Artikkelissa kuvataan milleniaaleille kehitetyn, luotettavan, seksuaali- ja lisääntymisterveyttä edistävän tietoympäristön kehittämisen perusteluja, haasteita ja innovaatioita.

## Vaikuta, koska voit

Hedelmällisyyden suojeleminen on nostettu merkittäväksi tavoitteeksi THL:n julkaisemassa ”Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020”. Monet asiat, joita on tapahtunut jo ennen hedelmöitystä, vaikuttavat raskaaksi tulemiseen, raskauteen, synnytykseen sekä syntyvään lapseen. Tähän ajanjaksoon kohdistuva raskautta edeltävä hoito eli ”lisääntymisterveyttä edistävä neuvonta ja hoito” (Pre-conception care and health) edistää turvallista raskaaksi tulemistä, tervettä raskautta ja hyvää synnytystä. Tämä neuvonta ja hoito on syytä aloittaa jo ennen kuin raskaus on edes ajatuksissa. (THL 2014.)

Venytetty nuoruus ja lasten hankinnan siirtäminen eli viivästetty vanhemmuus (delayed parenthood) 30 ikävuoden jälkeen on tuottanut terveyshaasteita. Trendi on kasvava kehittyneissä maissa, joissa koulutus, ura ja taloudelliset tekijät ovat syitä lykätä perheen perustamista. (Mill, Enders, Montanaro & Moore 2016.) Iän lisääntyminen on lahjomaton prosessi, joka vaikeuttaa raskaaksi tuloa. Terveyttä tukevilla valinnoilla voidaan vaikuttaa paljon hedelmällisyyden säilyttämiseen tuona aikana. Tahaton lapsettomuus lisääntyy, ja kun raskaus saadaan alulle, monenlai-

set iän mukana kumuloituvat sairaudet ja häiriöt komplisoivat sekä raskautta että synnytystä. Terve nainen on hedelmällinen ja päinvastoin.

Lisääntymisterveyden suojeleminen ja edistäminen on hyvin paljon jäänyt yksilöiden omalle vastuulle, koska armeijan ja mahdollisesti opiskelijaterveydenhuollon jälkeen nuoret aikuiset ovat vuosien ajan väliinputoajia terveydenhuollon järjestelmässä. Mikään ulkopuolinen taho ei ole velvoitettu kertomaan, mitä lastenhankinnan siirtäminen ja valittujen elämäntapojen vaikutus voi merkitä tulevaisuudessa mahdollisuuteen tulla omilla sukusoluilla isäksi ja äidiksi.

ViVa-hankkeessa seurattiin 2016 julkisuuden keskustelua, jossa asiantuntijat väittelivät siitä, sopiiko ikään liittyvän luonnollisen hedelmällisyyden laskusta informoida ja varoitella asiakkaita, esimerkiksi gynekologilla käynnin yhteydessä, vai vasta kysyttäessä. ViVa-hankkeessa tehtiin linjaus, että ihmisillä on oikeus saada luotettavaa tietoa hedelmällisyydestä ja sitä uhkaavista sekä suojelevista tekijöistä, jotta he voivat tehdä tietoisia tulevaisuusvalintoja. Harhaan johtavaa tietoa on riittävästi liikkeellä. Mediassa kuvataan julkisuuden suosikkien synnyttävät yli 50-vuotiaana, ja luodaan virheellistä kuvaa loputtomien mahdollisuuksien maailmasta. Harvemmin kerrotaan, että hyvin todennäköisesti raskaus saadaan alulle luovutetuilla sukusoluilla, jopa sijaissynnyttäjän toimesta. Joka tapauksessa kalliilla hinnalla. Lasten saaminen on kaikkien tasavertainen oikeus ja helpoimmin ilman kalliita hoitoja se onnistuu luonnollisen hedelmällisyyden vuosina.

## Nettiympäristö luotettavan terveystiedon lähteenä

Hedelmällisessä iässä olevista 16–44 vuotiaista suomalaisista 97–95 % käyttää internetiä päivittäin, ja 93–92 % käyttää sitä langattomassa yhteydessä matkapuhelimella (Tilastokeskus 2016). Käyttäjät ovat kaikenikäisiä, miehiä, naisia, nuoria ja kaikista sosiaaliryhmistä. Tutkimusten mukaan internetistä haetaan paljon terveystietoa. Voidaan sanoa, että internet edistää tasa-arvoa tiedon saannissa, mutta samalla on pitkään oltu huolissaan tiedon luotettavuudesta. Jääkö luotettavuuspohdinta maallikon tehtäväksi, vai voiko tavoitteena olla, että tietoa jakava sivusto voidaan luokitella luotettavaksi.

ViVa-projektissa rakennettiin portaali, [viva.tamk.fi](http://viva.tamk.fi), mikä tukee nuorten ja nuorten aikuisten oppimista ja tiedonsaantia heille äärettömän merkityksellisissä asioissa. ViVa-portaalin luotettavuutta on pyritty nostamaan tavanomaisimpien luotettavuuskriteereiden avulla. ViVa-sivustoa ylläpitää ja sisältöä tuottaa Tampereen ammattikorkeakoulun terveydenhuoltoalan opettajista koostuva asiantuntijatiimi. Sivuston kieli valitaan kohde-ryhmän mukaan yksinkertaistaen, jopa popularisoiden, mutta kaikki taustatieto perustuu luotettaviin lähteisiin. Lähdeviitteitä ei ole laitettu asiakkaille suunnattuihin teksteihin, mutta käytettyjen lähteiden viitteet löytyvät sivustolta linkkeinä. Sivuston rakentaminen tehtiin hankkeessa, jota rahoittaa STM Terveystiedon edistämisen määrärahasta, joten kaupallista toimintaa ei sivustolla sallita. Hankkeen päätyttyä TAMK:n kättilö- ja terveydenhoitajakoulutuksen opettajat vastaavat ylläpidosta, tekstien valinnasta ja päivittämisestä.

Sivuston käyttäjien yksityisyyttä kunnioitetaan. Heistä ei jää tietoa näkyviin. Seksuaali- ja lisääntymisterveys sisältää myös intiimiä tietoa, ja sitä mielellään tutkitaan rauhassa yksin. Mobiilisovellus antaa siihen mahdollisuuden. Sivusto ei ole vuorovaikutteinen, eli sinne ei pääse viemään seulomatonta tekstiä. Teksteissä nojataan valtakunnallisiin suosituksiin ja ohjeisiin. Tavoitteena ei ole korvata, vaan täydentää suomalaista terveydenhuollon järjestelmää. Sivustoa linkitetään valtakunnallisiin auktoriteetteihin. Palaute tulee suoraan ylläpitäjille.

Vuorovaikutuksen puutetta kompensoi samassa hankkeessa tuotettu Tampereen yliopistosairaalan synnytysivuille rakennettu ”Kysy Kätilöltä”-palvelu, johon ohjataan suuntaamaan henkilökohtaiset kysymykset. ViVa-sivustolle ei luotu chatia tai kyselymahdollisuuksia tai muuta vuorovaikutusta, koska Kysy Kätilöltä palvelu osoitti, että vastausten laadun varmistus vaatii useiden työntekijöiden jatkuvaa yhteistyötä. Tähän oppilaitoksen ylläpitämää sivustoa ei voi ajatella.

## Kenelle portaali rakennettiin

Hankkeen kohderyhmä oli laaja: nuoret noin 15–18 vuotiaat, nuoret aikuiset 18–35, raskautta suunnittelevat, raskaana olevat ja vauvaperheet. Lisäksi kohderyhmänä oli aihepiirin ammattilaiset, joiden työn tueksi suunniteltiin materiaaleja ja tuotettiin uusinta tietoa. Sivusto toimii työkalupakkina ammatti-ihmisille ja tuo heille uusimman tiedon helposti saatavaksi.

Projektin alussa tehtiin asennemittauksia yläkouluikäisille, ammattikoululaisille, lukiolaisille (Tuomi & Äimälä 2017) ja am-

mattikorkeakoululaisille (Leppänen, Leskinen & Tuomi 2017). Näiden perusteella todettiin, että nuorilla on suhteellisen hyvät tiedot ja myös asenne itsensä hoitamiseen. Toisaalta tiedot olivat puutteelliset joistakin tulevaan hedelmällisyyteen vaikuttavista tekijöistä. Netti on merkittävä tiedonlähde, ja tutkimusten mukaan nuoret arvostavat luotettavaa tietoa. Jo yläkouluikäiset kaipaavat luotettavia tiedon lähteitä.

Hankkeen alkumetreillä erilaisissa selvityksissä kävi ilmi, että tieto, mikä tukee raskautta ja synnytysvalintoja haetaan joka tapauksessa netistä, usein jo ennen ensimmäistäkään neuvolakäyntiä. Järjestelmän tarjoama valistus tulee auttamatta liian myöhään, ja se ei enää muuta vertaistuen avulla muodostettuja käsityksiä. Synnyttämään tultaessa on useilla synnyttäjillä suhteellisen hatarat perustiedot synnyttämisestä, mutta varmat mielipiteet siitä, miten hän haluaa synnytyksensä menevän. Hämmennystä lisää ammattilaisilta saatu ristiriitainen tieto.

## Kirjasto kännykässä

Alun perin hankkeessa toivottiin tuotettujen materiaalien julkaisua eri yhteistyökumppanien toimesta. Varsin pian ymmärrettiin, että se ei ole mahdollista ja siksi luotiin oma julkaisu-ympäristö [viva.tamk.fi](http://viva.tamk.fi). Sivustoon on liitetty myös ViVa-Viisaat valinnat YouTube-kanava ja ViVa-Viisaat valinnat Facebook.

THL:n ”Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020” on raamittanut kaikkea sivuston sisällön tuotantoa. Asiantuntijoiden kokoama tuore, luotettava tieto on pyritty muokkaamaan erilaisille milleniaaleille sopivaan muotoon. Sisältöä tuottavat opettajat, ja myös opiskelijoita on innostettu tuot-

tamaan ohjaustietoa uusilla tavoilla. Asiasisältö on ollut suurelta osin jo pitkään tiedossa, mutta tilastot osoittavat, että toisin sanomiselle on tarvetta.

Kohderyhmä hakee tutkimusten mukaan tiedon netistä useimmiten älypuhelimesta. Tässä hankkeessa tutkittu tieto on viety sinne, mistä sitä haetaan, nopealukaiseen muotoon. Nettisivusto viva.tamk.fi on rakennettu siten, että tieto on helppoa, valmiiksi pureksittua pikatietoa, joka vastaa silmäilevään, ”haukkailevaan” nettilukutapaan. Tieto on päivittyvää, visuaalista, tunteita herättävää, myös pelillistä. Lisäksi sivusto on rakennettu niin, että linkkien kautta se tarjoaa myös perusteelliselle lukijalle mahdollisuuden tutkia tietoa laajemmin. Sivustolle suunniteltiin tarkoituksellisesti erilaisia visuaalisia herätteitä, ja koko prosessin ajan etsittiin jotakin uutta tapaa kertoa melko tuttuakin asiaa. Hankalia asioita lähestyttiin huumorin avulla, esimerkkinä animaatiot.

Sivustolla on myös opiskelijaterveydenhuoltoon ja terveystiedon opetukseen tehty monipuolinen oppimateriaali hedelmällisyysterveyden suojelemisesta.

## Tulevaisuus

Hankkeen tuotosten julkaisualusta on muuntunut monien mahdollisuuksien portaaliksi. Hyöty asiakkaille tulee siitä, että he oppivat tuntemaan ViVa-maailman paikkana, josta voi tarkastaa asioita, joihin he ovat löytäneet ristiriitaista tietoa, ja he voivat tehdä sen 24/7.





Jatkossa sivusto on käytössä eri TAMK:n kursseilla mm. terveysalan opiskelijoiden itsenäisen opiskelun välineenä. Projektityöt ja opinnäytetyöt tuottavat ennennäkemätöntä uutta ja korjaavat vanhaa. Sivusto antaa mahdollisuuden uuden tiedon nopeaan leviämiseen. Lisäksi se on tarjonnut ja tarjoaa mahdollisuuden monenlaisen kokeilevaan pedagogiseen kehittämiseen. Opiskelijoiden palaute on ollut positiivinen. Heidän mielestään tällainen mielekäs foorumi, jossa esimerkiksi opinnäytetöiden tuotokset voidaan julkaista, on erittäin motivoiva asia.

## Lähteet

**Leppänen, A., Leskinen, E. & Tuomi, J. 2017.** Nuorten aikuisten asenteet seksuaali- ja lisääntymisterveyttä kohtaan. Teoksessa J. Tuomi & A-M. Äimälä (toim.) Viisaat valinnat – terveenä raskaaksi, hyvä synnytys (Julkaistaan syksyllä 2017).

**Mill, C., Enders, J., Montanaro, C. & Moore, K.M. 2016.** Delayed Parenthood on the Rise: A Call for Upstream Preconception Health Promotion in Canada. *Canadian Journal of Public Health* 107 (3), 333–335.

**STV 2016.** Suomen virallinen tilasto: Väestön tieto- ja viestintätekniikan käyttö [verkkójulkaisu]. ISSN=2341-8699. 2016. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 9.4.2017]. Saatavana: [http://www.stat.fi/til/sutivi/2016/sutivi\\_2016\\_2016-12-09\\_tie\\_001\\_fi.html](http://www.stat.fi/til/sutivi/2016/sutivi_2016_2016-12-09_tie_001_fi.html)

**THL Opas: 33, 2014.** R. Klemetti & E. Raussi-Lehto (toim). Edistä, ehkäise, vaikuta – Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020. THL <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-174-7>

**Tuomi, J. & Äimälä, A-M. 2017.** Nuorten – yläkoululaisten, ammattikoululaisten ja lukiolaisten – seksuaali- ja lisääntymisterveysasenteet. Teoksessa J. Tuomi & A-M. Äimälä (toim.) Viisaat valinnat – Tietoa, tukea, ohjausta (Julkaistaan syksyllä 2017).